TRÆK AF DANNELSESARBEIDET I ENGLAND

TO POPULÆRE FOREDRAG

AF **J. MOURLY VOLD** PROF., DR.

SÆRTRYK AF »VOR UNGDOM«

KRISTIANIA I KOMMISSION HOS H. ASCHEHOUG & CO. 1893

Kjøbenhavn. — Nielsen & Lydiche.

Förord till den elektroniska utgåvan

Det efterfølgende udgjør Indholdet af to populære Poredrag, holdte ivaar ved Kristiania Universitet. Disse er nedskrevne senerehen paa Grundlag af Notitser. Nogle Tilføielser og Udeladelser er gjorte her og der.

Den Skildring, jeg leverer, støtter sig til mine egne Erfaringer og Indtryk fra et Ophold i England i Sommeren 1892, udfyldt med, hvad jeg har lært gjennem Skrifter angaaende Themaet. Af saadanne vil jeg fremhæve følgende:

The Student's Handbook to the University and Colleges of Oxford. Ilte Ed. Oxford 1891.

J. Wells, Oxford and Oxford Life, London 1892, et Skrift, der indeholder lærerige og interessante Meddelelser fra flere Forfattere.

Med specielt Hensyn til Extension-Bevægelsen kan ogsaa henvises til to lærerige, objektive skandinaviske Arbejder: *) En Eeise-Beretning i Moss Skoles Program for 1891 (?) af Kand. Hals. 2) En Afhandling af Professor Harald Hjärne: Universitetens folkbildningsarbete i England (Svenska Spörsmål Nr. 4), Stockholm 1893. Sidstnævnte Forfatter citerer ogsaa nogle her unævnte Arbeider.

Sign. derhos The Oxford University Extension Gazette, der udkommer 1 Gang maanedlig.

Desuden en Mangfoldighed af Programmer, Syllabuser, Eeports o. lign.

Om Ferny Bank findes en meget interessant Artikel i »Ny-lænde« for 1ste Mars 1893, undertegnet O. J. G. H.

A. Engelskmændene og vort Forhold til dem.

Hvad er det, der giver et lidet Folk som det norske en verdenshistorisk Ret til at bestaa ? At det arbeider paa at opfylde den Opgave, der paahviler det lille Folk.

1* Det efterfølgende udgjør Indholdet af to populære Poredrag, holdte ivaar ved Kristiania Universitet. Disse er nedskrevne senerehen paa Grundlag af Notitser. Nogle Tilføielser og Udeladelser er gjorte her og der.

Den Skildring, jeg leverer, støtter sig til mine egne Erfaringer og Indtryk fra et Ophold i England i Sommeren 1892, udfyldt med, hvad jeg har lært gjennem Skrifter angaaende Themaet. Af saadanne vil jeg fremhæve følgende:

The Student's Handbook to the University and Colleges of Oxford. Ilte Ed. Oxford 1891.

J. Wells, Oxford and Oxford Life, London 1892, et Skrift, der indeholder lærerige og interessante Meddelelser fra flere Forfattere.

Med specielt Hensyn til Extension-Bevægelsen kan ogsaa henvises til to lærerige, objektive skandinaviske Arbejder: *) En Eeise-Beretning i Moss Skoles Program for 1891 (?) af Kand. Hals. 2) En Afhandling af Professor Harald Hjärne: Universitetens folkbildningsarbete i England (Svenska Spörsmål Nr. 4), Stockholm 1893. Sidstnævnte Forfatter citerer ogsaa nogle her unævnte Arbeider.

Sign. derhos The Oxford University Extension Gazette, der udkommer 1 Gang maanedlig.

Desuden en Mangfoldighed af Programmer, Syllabuser, Eeports o. lign.

Om Ferny Bank findes en meget interessant Artikel i »Ny-lænde« for 1ste Mars 1893, undertegnet O. J. G. H.

A. Engelskmændene og vort Forhold til dem.

Hvad er det, der giver et lidet Folk som det norske en verdenshistorisk Ret til at bestaa ? At det arbeider paa at opfylde den Opgave, der paahviler det lille Folk.

1*4

Denne Opgave, tror jeg, har to Sider: For det første: Tolket skal udvikle sine nationale Eiendommeligheder til størst mulig Fuldkommenhed, saaledes at disse bliver af Betydning for andre Folkeslags Dannelse; endel af vore Musikere, Malere og Digtere har arbeidet i denne Ket-ning; for det andet: Folket skal tilegne sig alt betydeligt af det fremmede, danne et Samlingspunkt for Ver-densdannelsen og, om muligt, føre denne et lidet Skridt videre. Store Folkeslag har en større Fristelse til at stænge sig ude fra andre, hvilket let kan rustificere dem; men dette er dog langt farligere for en liden Nation. Nøie Kjendskab til det bedste af, hvad de fremmede har præsteret, er absolut nødvendigt for et lidet Folk som det norske, og det ikke alene for det andet, men ogsaa for det første Punkts Skyld. Man bygger ikke norsk Kultur ved at stænge sig ind i sin Fjældbygd. Men netop i dette Stykke staar vi vistnok langt tilbage; vi følger ikke saaledes med i Tidens Aandsarbeide, som vi burde.

Dette gjælder vel i séregen Grad overfor England. Næsten hele vort Kulturliv, vore Skoler, vort Kirkevæsen og vore Bøger har vi hentet fra Tyskland; Engelsk forstaaes ikke engang af alle dannede; engelske Bøger er sjelden Vare hos os. Af vore Forfattere er mange i sin Stil paavirkede fra Tyskland; flere af vore yngre Literater viser en Stil, paavirket fra Frankrige — en Paavirkning, der maaske har gaaet over Danmark, — en Stræben efter Paradokser og Aandrigheder, der ofte klinger kunstig for norske Øren; den korte, greie, energiske Stil, der træffer Sømmet paa Hovedet uden Svingning hverken til høire eller til venstre — den engelske Stil træffer vi, tror jeg, kun sjældnere hos os.

Lad mig faa stille et praktisk Spørgsmaal: Hvem reiser fra Norge til England? Svar: En Del Forretningsmænd for Sprogets og Handelens Skyld, nogle faa Lærere med eller uden offentligt Stipendium for Sprogets Skyld, nogle faa Lærde, navnlig for Bibliothekernes og Sprogets Skyld; hertil kommer i den senere Tid nogle norske Damer, der har valgt det fornuftige Parti at uddanne sig i Cambridge eller i Oxford eller andetsteds i England væsentlig af almindelige Dannelseshensyn. Intet Under derfor, at engelsk Aandsliv er temmelig5

ukjendt hos os; flere af de bedste nyere engelske Forfattere kjendes endog af Navn kun af et Mindretal.

Hvorfor reiser man ikke i større Udstrækning til England? Jeg vil nævne og imødegaa nogle af de almindeligste Indvendinger: 1) Opholdet er kostbart, siger man, Kosten daarlig, Taage og Træk er man stærkt plaget af. Nuvel, der er god Anledning for at bruge Penge; men naar man kan leve i en Pension for 20—30 Kroner Ugen, kan man dog ikke kalde Opholdet særdeles kostbart; om de kraftige Kjødspiser 3 Gange daglig, oftere ledsaget af sure Puddinger, ikke behager alle Ganer, saa har man jo dog sin Frihed, og man vænner sig snart til Kosten. Hvad Taagen angaar, har jeg ikke i de 2x/2 Sommermaaneder, jeg ifjor tilbragte i England, eiheller i de 3 Uger deraf, jeg var i London, oplevet en eneste Taagedag, og om Dørene her og der har Sprækker forneden, saa at man kan

faa sin Post derigjennem, lider man dog ikke derunder saalidt som under den engelske Skik at have mange Vinduer aabne i Sommertiden. 2) De engelske er meget utilgjængelige for fremmede, siger man. Ja, en vis Tilbageholdenhed ved første Bekjendtskab synes at høre med til deres Karaktertræk. Det synes, som om Engelskmændene i Lighed med Filosofen Lotze betragter det som den første Næstepligt at lade ethvert Menneske faa gaa sin egen Vei uforstyrret; derfor indlader de sig ikke synderlig med fremmede Medreisende i Jernbanekupéerne, medmindre man henvender sig til dem; men isaafald kan de være Elskværdigheden selv. Deres Tilbageholdenhed er kanske ogsaa en Følge af en vis stoisk Selvstændighedsfølelse, en vis Hævdelse af egen Værdighed og en Sandheds-kjærlighed, der forsmaar tomme Komplimenter. Dette forhindrer imidlertid ikke, at de er yderst hjælpsomme, høflige uden Kunster, ogsaa mod fremmede; lærer man dem at kjende, viser de sig udholdende og trofaste i Venskab, om de end — næsten som Nordmænd — ikke ofte lader sine Følelser faa Udtryk i Ord. Jeg selv kom næsten uden Anbefalingskort til England, men blev dog overalt hjulpet og vel modtaget. 3) Man frygter den orthodokse Stivhed og den for fremmede ubehagelige puritanske Søndag. Rimeligt er det jo, at der hos et oprigtig religiøst Folk som det engelske ogsaa maa findes mange Individer, der følger Skikkene uden at eie den6

tilsvarende Aand og som forsaavidt maa kaldes Hyklere. Jeg tror paa den anden Side, at vor Frygt for de engelske religiøse Former er overdreven; uagtet jeg boede i længere Tid hos en oprigtig religiøs Familie, fik jeg ikke nogen Ubehagelighed, om jeg undlod at indfinde mig til en Del af Gudstjenesterne; Tolerance er et saa gjennemgaaende Træk i England. Hvad Søndagshvilen angaar, er der nu gode Udsigter til, at Musæerne vil blive aabne om Søndagene, ja, nogle er allerede tilgjængelige for Søndagsbesøg. 4) Engelskmændene er bare tørre Praktici, siger man; skulde man da reise til dem for at gaa fremad i Intelligents ? Her er aabenbart en norsk Misforstaaelse. Det eiendommelige for Engelskmændene forekommer mig snarere at være en Stræben efter at forene Theori og Praksis; de søger at føre Theorien ind i Praksis, saa at det praktiske Liv bliver lovbundet og intelligent, og de søger at bringe Praksis eller Methode ind i Theorien. Paa det sidstnævnte Punkt vil jeg snart faa Anledning til at fremføre flere Eksempler.

Jeg kan selvfølgelig ikke gaa nøie ind paa Engelskmændenes Eiendommeligheder, men maa indskrænke mig til foranstaaende og lidt til. Muligt, at den engelske Ståt oftere har ført en egoistisk Politik; muligt, at mange af deres Forretningsfolk er vel glade i Pengene — jeg har ingen Erfaring desangaaende —; muligt, at der hersker en Del Formalisme i det religiøse Liv, om end det religiøse Sindelag er oprigtigt; men man tør kanske ogsaa sige: Hvis privat og offentlig Dannelse kan læres, da turde England være et af de første Steder derfor. Berømt er Engelskmændenes Kjærlighed til Hjemmet, til Naturen, til individuel, social og politisk Frihed, deres praktiske Religiøsitet og Filantropi, den tiltalende Blanding af Humor i Alvoret — altsammen norske Idealer — deres personlige Sandhed forbunden med naturlig Høflighed og smukt Yæsen. Af vi i Norge ikke altid har de bedste Tanker om Engelskmændenes Yæsen, kommer vel dels af, at vi med Urette bedømmer Nationen efter det lille Mindretal af underlige Sportsmænd og Gal-höpig-Springere, som viser sig hos os, dels af at vi misforstaar de engelske Sæder og Skikke, fordi de er forskjellige fra vore. I England har jo f. Eks. en Herre ikke Lov til at hilse paa en Dame paa Gaden, medmindre han er meget intim med hende; han maa over-7

lade Initiativet til Damen. For os, som især vil hefte os ved deres intellektuelle Liv, er det af Vigtighed, at Engelskmændene forstaar den Kunst at knytte Livet og Theorien sammen, at opfatte de theoretiske Spørgsmaal upartisk, fremforalt uden politiske Bihensyn, at være levende interesseret uden Fanatisme, at taale afvigende Anskuelser uden at fordømme Personen eHer tillægge ham slette Bevæggrunde — fremforalt at organisere Dannelsen i det store og i det smaa og at bringe Methode ind i Studiet.

Den tyske Dannelse maa vistnok ogsaa i Fremtiden blive af stor Betydning for os; Tyskernes Dybde i Tanken og i Følelsen giver dem en stor Betydning inden Aandslivet, om end deres ofte indviklede og brede Stil virker forvirrende paa nogle, afskrækkende paa andre; vi maa lære af alle Nationer; men skulde det ikke specielt være godt, om vor aandelige Forbindelse med England blev mere inderlig? Engelskmændenes klare, korte, praktiske, med Humor krydrede Tænke- og Skrivemaade, deres gjennemførte Kulturliv burde være af afgjørende Betydning i saa Henseende.

Jeg vil i det efterfølgende nærmest levere Træk af det intellektuelle Liv i England, forsaavidt det fra Universiteterne omspænder det hele Land; vi vil derved, tror jeg, faa en Art Tværsnit af det høiere Dannelses-arbeide i Landet. Dog vil jeg ogsaa medtage en Del parallele Strømninger, der foregaar uafhængige af Universiteterne.

B. Universiteterne Oxford og Cambridge.

England alene (bortset fra Skotland og Ireland) hai 4—5 Universiteter: de to gamle i Oxford og Cambridge, derhos to mindre og nyere i Durham og Manchester og endelig det saakaldte Universitet i London, der dog endnu nærmest er bare en Eksamensanstalt. Den efterfølgende Skildring vil væsentlig knytte sig til Oxford, hvor jeg tilbragte omtrent Halvparten af de 21/2 Maaneder, jeg var i Landet; men da Universitetsforholdene i Cambridge, hvor jeg kun boede en knap Uge, er væsentlig ensartede med de oxfordske, vil det anførte ogsaa for det meste passe paa Cambridge. De gamle Universiteter nyder en stor Anseelse hos Publikum; det er en 7

lade Initiativet til Damen. For os, som især vil hefte os ved deres intellektuelle Liv, er det af Vigtighed, at Engelskmændene forstaar den Kunst at knytte Livet og Theorien sammen, at opfatte de theoretiske Spørgsmaal upartisk, fremforalt uden politiske Bihensyn, at være levende interesseret uden Fanatisme, at taale afvigende Anskuelser uden at fordømme Personen eHer tillægge ham slette Bevæggrunde — fremforalt at organisere Dannelsen i det store og i det smaa og at bringe Methode ind i Studiet.

Den tyske Dannelse maa vistnok ogsaa i Fremtiden blive af stor Betydning for os; Tyskernes Dybde i Tanken og i Følelsen giver dem en stor Betydning inden Aandslivet, om end deres ofte indviklede og brede Stil virker forvirrende paa nogle, afskrækkende paa andre; vi maa lære af alle Nationer; men skulde det ikke specielt være godt, om vor aandelige Forbindelse med England blev mere inderlig? Engelskmændenes klare, korte, praktiske, med Humor krydrede Tænke- og Skrivemaade, deres gjennemførte Kulturliv burde være af afgjørende Betydning i saa Henseende.

Jeg vil i det efterfølgende nærmest levere Træk af det intellektuelle Liv i England, forsaavidt det fra Universiteterne omspænder det hele Land; vi vil derved, tror jeg, faa en Art Tværsnit af det høiere Dannelses-arbeide i Landet. Dog vil jeg ogsaa medtage en Del parallele Strømninger, der foregaar uafhængige af Universiteterne.

B. Universiteterne Oxford og Cambridge.

England alene (bortset fra Skotland og Ireland) hai 4—5 Universiteter: de to gamle i Oxford og Cambridge, derhos to mindre og nyere i Durham og Manchester og endelig det saakaldte Universitet i London, der dog endnu nærmest er bare en Eksamensanstalt. Den efterfølgende Skildring vil væsentlig knytte sig til Oxford, hvor jeg tilbragte omtrent Halvparten af de 21/2 Maaneder, jeg var i Landet; men da Universitetsforholdene i Cambridge, hvor jeg kun boede en knap Uge, er væsentlig ensartede med de oxfordske, vil det anførte ogsaa for det meste passe paa Cambridge. De gamle Universiteter nyder en stor Anseelse hos Publikum; det er en8

stor Anbefaling at have taget en Grad ved et af dem, og flere af Ministrene baade af Venstre og af Høire har ved dem taget sine akademiske Grader med Berømmelse, senere leveret videnskabelige Skrifter og i det hele følt sig inderlig sammenknyttede med sit Universitet; man tænke f. Eks. paa den konservative Minister for Irland: Mr. Balfour, der har gjort sig bekjendt som Filosof og paa Mr. Gladstone, hvis Fortjenester af Sprogforskning og Historie er velkjendte, han som endnu ifjor i sin høie Alder holdt en lærd Forelæsning om Universiteternes Fortid, hvortil kunde føies mange andre Statsmænd, specielt Ministre.

Tænk Dem nu for et Øjeblik hensat til Oxford By, en ca. 1000 Aar gammel Stad af middelalderligt Udseende, med graa Stenhuse, tildels klædte med Efeu, med en Mængde af Haver, Parker, gamle Kirker og Kapeller, Mindesmærker og Billeder af Martyrer og Lærde og med de mangfoldige Universitetsbygninger, spredte omkring i Byen. Til den gamle By slutter sig en Bække af smukke moderne Villaer. I 1881 havde Byen 40,000 Mennesker, men de mange Parker og Haver giver den en stor Udstrækning. Her kan Studenterne og de Lærde drive sine Studier i Bo og Fred, omgivne af gammel Kultur, af Kunstsamlinger og Bibliotheker uden at fristes og

forstyrres af Varietéer og af et egentligt Restaurationsliv, der jo idetheletaget — bortseet fra Udskjænkningssteder og Klubber — ikke er udviklet i England. Universitetet er over 700 Aar gammelt, da man finder det nævnt i 1187.

Organisationen af Universitetet i Oxford saavelsom i Cambridge er væsentlig forskjellig fra, hvad vi er vant til. Universitetet er en selvstændig Magt, en Ståt i Staten; det giver sig selv Love, administrerer sig selv o. s. v. Styrelsen ligger i Hænderne paa B Raad: 1) Convocation, der bestaar af de Academici, der har taget en Grad i Oxford, uden Hensyn til, om de bor i Byen eller ikke, dog kun naar de har betalt en aarlig Afgift, der er Betingelsen for, at deres Navne bliver staaende i Bøgerne, 2) Congregation, alle de graduerede, der bor i Oxford (paa samme Betingelser som 1), 3) Hebdomadal Council, 21 ældre graduerede i Oxford, mest Professorer, dannende den eksekutive Magt ved Universitetet.

Nu og da griber dog Staten regulerende ind i Uni-9

versitetsordningen. Universitetet modtager ikke Understøttelse fra Staten-, det bestaar ved egne Midler og ved de Studerendes egne Afgifter, hvorfor det kan koste en Student ca. 3000 Kroner pr. Aar at leve i Oxford; dog findes der mange Stipendier for fattige, begavede Studenter, saavelsom for viderekomne, der vil fortsætte sine Studier. De Prøver, der afholdes, er ikke Stats-Eks-amina. Kun af Theologer og Filologer forlanger man i Almindelighed, at de skal have Universitetsuddannelse forud for deres praktiske Virksomhed; derimod stiller man ikke denne Fordring til Juristerne og Medicinerne. Disse to sidstnævnte Klasser af Academici faar sin væsentlige Uddannelse udenfor Universiteterne; Medicinerne uddanner sig ved en af de Lægeskoler, der er forbundne med Hospitalerne; Juristerne gaar for det meste i Lære hos en Advokat eller Notar for senere at gaa ind i en af de store juridiske Korporationer. Men saa anseet er Universiteterne blandt Publikum og de Studerende, at ogsaa mange af Juristerne og Medicinerne anvender nogle Aar til theoretiske Studier ved Universitetet, ja flere af dem tager endog en Grad der.

Hvor er Universitetet?

Hvis en fremmed vilde stille dette Spørgsmaal paa Oxfords Gader, vilde den tiltalte vistnok sætte et forundret Ansigt op og maaske svare: »Der er University College, der Lincoln College; hvilket College søger De? Eller vil De til Museum?« Sagen er nemlig den, at det kun er visse bestemte Institutioner og Forelæsninger, der tilhører Universitetet; iøvrigt er dette nærmest at sammenligne med den usynlige Kirke, der skjuler sig bag den synlige, som her er repræsenteret ved de 21 Colleges. Paa disse er den meste Universitetsvirksomhed fordelt. Ethvert College er en Organisme for sig. Det har sine egne, for det meste gamle, med Efeu klædte Bygninger; disse er omgivne af lange, hvælvede, klosteragtige Gange; et Par Gaardsrum og et Par Haver tilligger Colleget; de sidste har prægtige Løvtrær og store, tætskaarne Cricket-Pladse; ialfald i en af Haverne saa jeg en Samling smukke Daadyr. De 3000 Studenter er fordetmeste fordelte paa disse 21 Colleges, saaledes at de har Bolig, fuld Kost og Undervisning enhver i sit Col-10

lege, hvor ogsaa de fleste Docenter (Tutors) bor. Nogle Studenter faar dog Lov til at bo i Byen; men deres Værtfolk maa da overtage Forpligtelsen for, at Studenterne ikke forlader sine Værelser efter et bestemt Klokkeslet om Aftenen. Af saadanne disciplinære Bestemmelser findes der adskillige, tildels en Følge af, at Studenterne bor i Internater. Visse Embedsmænd (Proctors), der deltager i Universitetets engere Styrelse, har den specielle Opgave at vaage over den almindelige Disciplin — et Hverv, som naturligvis ofte gjør dem mindre vel seede af Studenterne. Ethvert College styres af en høit lønnet Professor. De gifte Tutors har ønsket sig fritagne for at bo i Collegerne; den derved opkomne Strid er bleven stillet ved et Kompromis, idet man har nøiet sig med at fordre deres Nærværelse i Colleget for en Del af Ugens Døgn.

Den største Del af sin Undervisning faar Studenten i Form af en Slags Manuduktion hos nogle af de Tutors, der tilhører hans College; disse Lærere kan paa den Maade faa en Række Undervisningstimer hver Dag for nogle faa Studenter ad Gangen; ved Siden deraf besøger da Studenten Forelæsninger, der dels er egentlige Universitetsforelæsninger, d. v. s. bestemte for alle Colleges, dels er bestemte kun for Collegets Studenter; den sidste Sort er nok de talrigste, men ogsaa næsten alle de sidste er nu tilgjængelige for Studenter fra andre

Colleges efter en gjensidig indbyrdes Aftale.

Hvilket Øiemed har altsaa Collegerne sat sig for sin Virksomhed? Væsentlig at befordre den videnskabelige Dannelse gjennem Undervisning, Diskussion, Læsning, forbundet med skriftlige Øvelser, og ikke mindst gjennem den personlige Indflydelse, som de ældre Lemmer af Colleget kan udøve paa de yngre. En ideal Tankegang, en upartisk Dom, en tolerant Opfattelse af modsatte Anskuelser og et nobelt Liv er de smukke Resultater, som dette Universitets-System arbeider mod, og som kanske ogsaa naaes i stor Udstrækning — at dømme efter de Universitets-dannede Menneskers humane Virken, enhver i sin Kreds. Derimod synes dette System ikke særlig skikket til at skabe Lærde i dette Ords specielle Betydning; Historiedyrkerne bliver f. Eks. ikke fortrolige med Haandskriftslæsning; store Afhandlinger udarbeides ikke eller sjelden af Studenterne; England har da heller11

ikke frembragt en saadan Uendelighed af lærde Specialafhandlinger, der oversvømmer Tyskland under forskjellige Navne, hvoraf mange er af Betydning, men endel (som mange Doktorarbeider) rigtignok ogsaa af temmelig ringe videnskabelig Værdi; men saa er da England ogsaa, saavidt jeg kan forstaa, befriet for et Proletariat åf brødløse Academici, af overflødige Studenter, forulykkede under Kampen for Tilværelsen.

Af Studier eier Oxfords Universitet de forskjellige Fakulteter. Især synes de filologiske Studier at staa høit og at nyde en stor Tilslutning; uagtet man har givet Individualiteterne saa stort Spillerum, at der f. Eks. er 4 Tusinde forskjellige Maader, hvorpaa man kan erhverve Graden B. A. (Bachelor of Arts), forlanges dog et Minimum af Græsk af alle, og de fleste vælger selv som Grundlag den fuldstændige klassiske Uddannelse. Med Hensyn til Kombination af Fag ved denne Gren ser det ud, som om man i England har Syn for, at Fagene skal danne et organisk Hele; man kan f. Eks. ikke studere Sprogene uden samtidig at studere de væsentlige derheu hørende reale Fag, specielt Historie og Filosofi. Studiet af Oldtiden f. Eks. skal befordre en fuld Forstaaelse ef dennes Kultur, hvorfor man læser Oldtids-skrifter af det forskjelligste Indhold og betoner det reale Synspunkt ved Siden af det formale.

Filosofien tæller ogsaa i de andre Fakulteter sine Dyrkere; medens Græsk og Latin kun har hvert 1 Professor (hvor mange Tutors, ved jeg ikke) findes der for Filosofi ved Oxforder-Universitetet 3 Professorer (hvortil kommer ca. 30 Tutors i Filosofi); herved maa dog mærkes, at ogsaa oisse filosofiske Lærere staar i et inderligt Forhhold til de klassiske Sprog, saasom Platos og Aristoteles's Skrifter i særlig Grad læses i Collegerne. Vistnok er der ogsaa i England i de senere Aar opkommet en Bevægelse, sigtende mod at indskrænke Studiet af de gamle Sprog; men at dømme efter den rodfæstede Stilling, som disse synes at indehave i Opinionen, tør man vistnok antage, at denne Bevægelse, om den gaar fremad, ialfald vil vokse meget langsomt. Et Fag, der spiller en stor Rolle i England baade ved og udenfor Universiteterne, er Socialøkonomi — hvis Betydning endnu ikke synes ret at være gaaet op for den norske Almenhed. En Mangel ved Oxforder Universitetetet er det12

derimod, at nyere Sprog og nyere Litteraturer ikke er komne til sin fulde Eet; dog vil der, tror jeg, snart foregaa en Forandring heri til det bedre. Ogsaa Naturvidenskaberne, der før har staaet noget tilbage, er i se-senere Aar blevne begunstigede med store Samlinger og Apparater og er vistnok i en stadig Fremgang.

Universitetet holder det for sin Pligt at befordre efter Evne Studenternes Religiøsitet som et vigtigt Led i deres Dannelse. Colleget har sit Kapel, hvori der for Studenterne holdes daglige Gudstjenester, hvis Hovedbestanddel synes at være deres smukke Litani. I enkelte Kapeller har Aftengudstjenesten næsten Karakteren af en Kirkekoncert, som Oxfords Indvaanere og Tilreisende gjerne vil overvære, noget som uden stor Vanskelighed kan opnaaes.

Den tidligere Pligt til at besøge Andagterne er nok nu ophævet; dog ser man ikke gjerne, at de forsømmes, og Studenterne tager ogsaa flittig Del i dem. Det er selvfølgelig den biskoppelige Kirkes Litani, der benyttes i Collegerne; to af disse er dog beregnede for Dissenterne, nemlig »Mansfield« og »Manchester New« College.

Til at udvikle Studenterne i intellektuel og social Henseende bidrager vistnok meget de mange Foreninger: der findes dramatiske Selskaber blandt Studenterne, musikalske Foreninger, Shakespeare-Selskaber, Sports-,

Diskussions- og rent selskabelige Foreninger. Den berømteste af alle Foreninger er »Union«, nu mere end 60 Aar gammel. Denne Forening byder alt, hvad engelsk Klubliv kan byde; men ved Siden deraf har den den vigtige Opgave at sætte igang offentlige Diskussionsmøder angaaende vigtige Spørgsmaal, der staar paa Dagsordenen. Foreningen indretter sig ved saadanne Møder som et lidet Parliament. Talerne er ofte blandt Englands bedste; de applauderes i Forhold til Tankernes Grundighed og den klare og skarpe Fremstilling, der ofte er krydret med Humor, og det hænder nok oftere, at en Tale lønnes med Bifald ogsaa af den anden Del af Forsamlingen, der hylder den modsatte Anskuelse, forudsat at man finder, at Standpunktet er hævdet med Overlegenhed. De engelske Studenter har saaledes her en Skole for sin fremtidige offentlige Virksomhed, specielt som Talere, og de vænnes af med at lade sig hen-13

rive af de ufornuftige Appeller til Følelserne; — thi intet møder skarpere Modstand i Oxford end al Slags Sentimentalitet og Kritikløshed. I »Union« har flere af Englands berømteste Talere lagt sit Ord ind i vigtige Spørgsmaal: Mænd som Gladstone, Cardinal Manning, Biskop Wilberforce o. a.

Til at styrke Legemet og staalsætte Karakteren bidrager vistnok meget Sporten, der har sine Arnesteder ikke mindst i Collegerne. Roning og Læsning er i mange Engelskmænds Øine det samme, som Gymnastik og Musik var for Grækerne. Rosporten er maaske den mest feirede Sport; mangen Student gjemmer til sine gamle Dage paa sit Værelse en af de Aarer, hvormed hans Colleges Robaad i sin Tid seirede i Konkurrencen med de andre. Oxfords-Studenterne har aarlig en Sammenkomst med sine Brødre i Cambridge til ædel Kappestrid i denne Sport; men Collegerne holder jævnlig Kaproning indbyrdes, ethvert repræsenteret med sin Baad. Da jeg kom til Cambridge, var hele Byen i Bevægelse; man feirede den saakaldte Mai-Uge — uagtet vi var langt ude i Juni —, en Uge ved Semestrets Slutning, der anvendes til Universitets-Fester, Koncerter, Baller og fremfor alt til Kaproning mellem Byens forskjellige Colleges. Man kunde da til den bestemte Tid se uhyre Masser af Folk bevæge sig langs Flodbredden opad til det Sted, hvor Kaproningen skulde tage sin Begyndelse. Man saa Baadene sætte sig i Bevægelse, enhver roet af 8 blandt Collegets bedste Roere, muskelstærke, raske Mænd i en tynd Sportsdragt med bare Lægge; den kyndige vilde paa Farverne af Klædedragten været istand til at skjelne mellem de forskjellige Colleger; en Del af Publikum havde sit Festhefte med sig, hvor inan kunde finde et Rids af Terrænet, Beretning om den Orden, hvori Baadene kom ind ved sidste Kappestrid o. s. v. Idet nu Baadene pilsnart skjød gjennem Vandet og snart en, snart en anden rykkede sin Forgjænger ind paa Livet, løb samtidig Kammeraterne ved Siden af Flodbredden, idet de ved alleslags Tilraab ansporede de udvalgte, der skulde hævde Collegets Ære ved denne høitidelige Anledning, Tilraab, som: »Go it, Lincoln!« »Well gone, Balliol!« o. lign. Der var et saadant Liv udbredt over Deltagerne og over de andre Studenter og en saadan Interesse over det iagttagende Publikum, at14

man fik et levende Indtryk af Nationens Energi og Livslyst. Men selv udenfor Hensynet til al Kappestrid er Baaden en kjær Yen for Oxforderne — Baaden er Studentens Hest, har man sagt —, og intet er almindeligere, end at Damer saavelsom Herrer, alene eller flere i Følge, tilbringer Sommereftermiddagen paa Floden, drømmende eller læsende i sin Baad under Piletræerne og kogende sin kjære The — Yndlingsdrikken — i Baaden eller paa Flodbredden i det friske Græs. Jeg regner en Eftermiddag, som jeg flk tilbringe i Oxford paa denne Maade i et godt Selskab, for særdeles hyggelig anvendt.

Næst efter Roningen kommer Cricketten og Lawn-tennisen paa de tætskaarne Græsplæner, den mere robuste Boksing, Cyklesport etc. Takket være disse Legemsøvelser, kan Mængden af de engelske Academici, naar de har afsluttet sit Universitetskursus, gaa med stærkt Legeme og sund Sjæl over til sin Livsvirksomhed; de har hærdet sine Muskler og Nerver, men ogsaa sin Karakter; Sporten har lært dem at beregne Chancer, at regne med Muligheder, at nytte Øieblikket, i den kritiske Stund at forlade sig paa sig selv og andre; den har skjærpet Kappelysten og øget Følelsen af Samhold, altsaa bidraget til at udvikle de Egenskaber, som netop en Statstjener har saa god Brug for. Hertil knytter jeg et lidet Spørgsmaal: Mon ikke lidt mere Legemsbevægelse vilde væfe gavnlig for vore Studenter? Den evindelige Skiløbning er efter Sagens Natur baade for begrænset og for ensidig.

Men nu Damerne i Oxford og Cambridge? Har de Lov til at deltage i Universitetsstudierne? Ja, de kan indfinde

sig til Forelæsningerne, og der findes særegne Colleges for dem. Imidlertid maa de endnu finde sig i at reise ind til Londoner-Universitetet, naar de vil tage sine Grader, en Indskrænkning, som dog vist snart vil ophøre. Udenfor de egentlig studerende indfinder sig derhos mange af Byens Indvaanere, især Damer, til de Forelæsninger, der staar i størst Yndest hos det store Publikum, til Foredragene over Kunst, Poesi og Historie; den berømte Æsthetiker Ruskin havde i Særdeleshed i sin Tid et stort Auditorium af Damer.

Yil vi give et kort Udtryk for Studenterlivet i Oxford, kan dette bedst gjøres ved at citere nogle Ord af Skriftet »Oxford and Oxford Life«: »At give og tage, at15

leve og lade leve, at kritisere og kritiseres ... er det moderne Oxfords Løsen, og den, der kan henleve sit Universitetsliv uden at paavirkes af disse Læretimer, maa være en social og intellektuel Eremit eller en social og intellektuel Nar.«

C. Universiteternes Virksomhed blandt det store Publikum (Extension movement).

Med Navnet Extension-movement pleier man at betegne en Bevægelse, der i 70-Aarene udgik fra Universiteterne i Cambridge, Oxford og London, sigtende til at bringe Universitets-Dannelsen udenfor Universitetets egne Vægge ud iblandt saa mange som muligt blandt det store Publikum, der ikke har Anledning til at tilbringe en større Del af sin Tid ved et Universitet. Til Bevægelsen, der har haft en stor Fremgang, har senere ogsaa sluttet sig de andre engelske og skotske Universiteter, ja Universiteter i De forenede Stater og i Australien. I Oxford har Sagen havt en særdeles rask Fremgang især efter 1885. Om Sagens Historie sign. iøvrigt de før nævnte Skrifter.

Sjælen i den Extension-Bevægelse, der nu udgaar fra Oxford, er den fremragende Organisator Mr. Sadler. Med Liv og Begeistring forener denne typiske Engelskmand en seig Udholdenhed i Arbeidet for denne vigtige Sag. Læs f. Eks. hans Fremstilling af denne Bevægelse i »Oxford and Oxford Life«; se, hvorledes han forstaar at opfatte Fakta nøgternt, selv fremholder Vanskelighederne og Manglerne ved Arbeidet og gjør ingen overdrevne Løfter for Fremtiden, men se ogsaa, hvorledes han samtidig anviser Midlerne til Fremgang og bestemt hævder Troen paa Sagens Fremtid, saa at Begeistringen lyser ud af den objektive Fremstilling, saavelsom af de Ord, han mundtlig taler under Møderne, — som Taler fik jeg Anledning til at lære ham at kjende under Extension-Mødet sidste Sommer, et Møde, hvorom jeg nedenfor skal fortælle. En saadan Forening af det ideale Synspunkt med Hensynet til de reale Forhold tør det være, som bærer det engelske Oplysningsarbejde ikke mindst paa Extensions Omraade; ja, naar alt kommer til alt, er det kanske denne Beal-Idealisme, der har forskaffet England dets historiske Herredømme. 15

leve og lade leve, at kritisere og kritiseres ... er det moderne Oxfords Løsen, og den, der kan henleve sit Universitetsliv uden at paavirkes af disse Læretimer, maa være en social og intellektuel Eremit eller en social og intellektuel Nar.«

C. Universiteternes Virksomhed blandt det store Publikum (Extension movement).

Med Navnet Extension-movement pleier man at betegne en Bevægelse, der i 70-Aarene udgik fra Universiteterne i Cambridge, Oxford og London, sigtende til at bringe Universitets-Dannelsen udenfor Universitetets egne Vægge ud iblandt saa mange som muligt blandt det store Publikum, der ikke har Anledning til at tilbringe en større Del af sin Tid ved et Universitet. Til Bevægelsen, der har haft en stor Fremgang, har senere ogsaa sluttet sig de andre engelske og skotske Universiteter, ja Universiteter i De forenede Stater og i Australien. I Oxford har Sagen havt en særdeles rask Fremgang især efter 1885. Om Sagens Historie sign. iøvrigt de før nævnte Skrifter.

Sjælen i den Extension-Bevægelse, der nu udgaar fra Oxford, er den fremragende Organisator Mr. Sadler. Med Liv og Begeistring forener denne typiske Engelskmand en seig Udholdenhed i Arbeidet for denne vigtige Sag. Læs f. Eks. hans Fremstilling af denne Bevægelse i »Oxford and Oxford Life«; se, hvorledes han forstaar at opfatte Fakta nøgternt, selv fremholder Vanskelighederne og Manglerne ved Arbeidet og gjør ingen overdrevne Løfter for Fremtiden, men se ogsaa, hvorledes han samtidig anviser Midlerne til Fremgang og bestemt hævder

Troen paa Sagens Fremtid, saa at Begeistringen lyser ud af den objektive Fremstilling, saavelsom af de Ord, han mundtlig taler under Møderne, — som Taler fik jeg Anledning til at lære ham at kjende under Extension-Mødet sidste Sommer, et Møde, hvorom jeg nedenfor skal fortælle. En saadan Forening af det ideale Synspunkt med Hensynet til de reale Forhold tør det være, som bærer det engelske Oplysningsarbejde ikke mindst paa Extensions Omraade; ja, naar alt kommer til alt, er det kanske denne Beal-Idealisme, der har forskaffet England dets historiske Herredømme.16

Lad os se lidt paa Organisationen af denne Bevægelse. Der bestaar en Komité ved Universitetet med den Opgave at prøve og antage Lærere for Extension, i betimelig Tid at udsende Forelæsningsplaner rundt om i Landet — og Bevægelsen har nu Centrer i mere end 200 Byer og Landsbyer —, at gjennemse Forelæsernes Udkast til et Kursus etc. Naar der da har dannet sig et Centrum, fungerer dette som Mellemled mellem Univer-sitetskomitéen og Stedets Tilhørere, specielt i pekuniær Henseende, idet den lokale Komité garanterer Udgifterne med det paatænkte Kursus. Det lokale Centrum faar sig tilsendt en Liste over de Forelæsere og de Themaer, hvorom der vil kunne blive Tale i Løbet af den kommende Sæson, og det foretager nu selv sit Valg. En ganske betydelig Udgift er forbunden med disse Kurser, saasom Forelæserne maa godtgjøres ogsaa for Keiserne, saavelsom for alt det Arbejde, de faar, naar de i sine Hjem skal gjennemlæse de skriftlige Afhandlinger, som flere af Kursets Deltagere fremsender til dem.

Methoden for Kurserne er sammensat og jeg tør antage meget anbefalelsesværdig. Forud for hvert Kursus lader Forelæseren trykke en »Syllabus«, d. v. s. en ganske kort skematisk Gjengivelse af Hovedpunkter i de kommende Foredrag; stundom indeholder vel Syllabussen ikke stort andet end en Samling af Overskrifter. I denne ABC kan nu ogsaa angives forskjellige Verker som Forelæseren anbefaler Tilhørerne at studere forud for Kurset. Herved bliver Tilhørerne forberedte for den kommende Forelæsning, faar lettere for at følge med ved denne og for senere at tilbagekalde dens Indhold i Bevidstheden. Saa kommer da omsider Forelæseren selv reisende og holder sine Forelæsninger til de fastsatte Tider, udstyret med de bedste Hjælpemidler; der kan være smaa Kurser paa nogle faa Forelæsninger, og der kan være længere; i senere Tid og især i større Centrer afholdes ofte kombinerede Kurser, hvorved den vide-begjærlige, der har gjort en god Begyndelse i den første Serie, kan fortsætte sin Uddannelse videre i samme eller en beslægtet Retning gjennem de paafølgende Serier, paa samme Tid som de, der kun har Anledning til at tage den ene Serie, kan nøie sig med den. Til Forelæsningen, umiddelbart bagefter den, knyttes almindelig en »Class«, d. v. s. en Time eller en Del af en Time, hvori Til-17

hørerne eller Forelæserne selv fremsætter Spørgsmaal til Besvarelse angaaende det nys behandlede Thema. I Klassen fremsætter ogsaa Læreren Opgaver, der slutter sig til Themaet, og anviser Litteratur til Besvarelsen af dem, især hvis denne ikke er angivet i Syllabusen. Opgaverne tror jeg ikke gaar ud paa Kopier af Punkter i Forelæsningerne, men stiller Krav til selvstændig Virksomhed, idet Sagen i dem skal føres videre i en eller anden Retning end i Forelæsningerne; tør hænde, denne skriftlige Side af Methoden er vigtigst — den uddanner tænkende Aander ganske specielt. Hvorfra faar nu de smaa Centrer sine Bøger til Brug for disse Studier? Her som i andre Tilfælde hjælper man sig ved Association; ligesom flere Nabocentrer brager den samme Foredragsholder i Fællesskab, saaledes at han kan holde sin Forelæsning i Byen B. nogle Timer eller en Dag, efterat han har talt i Nabobyen A. — hvorved jo meget spares i Reiseudgift —, saaledes slaar man sig ogsaa sammen om et lidet, reisende Bibliothek, t. Eks. paa 30—40 Bind. De ivrige blandt Tilhørerne, som har tilstrækkelig Tid, skriver nu sine Afhandlinger (exercises eller essays) og sender dem pr. Post til Forelæseren, der ved næste Forelæsning leverer dem tilbage forsynede med kritiske Notitser. Fra somme Kurser faar han 60 essays, fra andre kun 6; enkelte essays skal staa meget høit. Ved Slutningen av Kurset, selv om dette kun har strukket sig ud over 6 Forelæsninger og kun har behandlet Familien Tudors Historie, afholdes en Eksamen for dem, der ønsker det og ialfald har deltaget i en væsentlig Del af det. Den, der gjør den bedste Eksamen, faar en Prisbelønning. Methoden ved Extension-Kurserne forener saaledes A. B. C., Foredrag, Samtale, Selvstudium, skriftlig Afhandling og Eksamination, hvortil kommer den Spore for Ærgjerrigheden, som ligger i en Prisbelønning, tildelt ved Enden af et Kursus, der er afholdt under Universitetets Ledelse.

Hvad nu Fagene angaar, saa træffer vi det forskjelligste Stof repræsenteret, og maaske skiller Universiteterne sig

noget fra hinanden ved den større eller mindre Betoning, som de lægger paa de forskjellige Fag. Især synes Historie og Litteratur, forskjellige Naturfag, ledsagede af praktiske Kurser og Ekskursioner, og Socialøkonomi at have en fremtrædende Stilling; men ogsaa andre Fag, som f. Eks. Psychologi (og andre Grene af

218

Filosofien) er repræsenterede. Politik er derimod holdt borte som Fag, og man er saa tolerant, at man lader Historielærere med modsat politisk Syn optræde ved Siden af hinanden.

Deltagerne i disse Kurser tilhører forskjellige Samfundsklasser; Lærerinder og Lærere ved Folkeskolen udgjør et stort Procenttal; i flere Byer er Damerne overveiende, i enkelte Mændene; i enkelte Centrer er Arbeiderne de talrigste. Hvorledes skaffer nu Arbeiderne sig de' nødvendige Penge for et saadant Kursus? Thi da den hele Extension bæres næsten udelukkende ved Deltagernes Tilskud, falder der paa hver Deltager en Udgift, der tør falde besværlig for en Arbeider. Enkelte anvender vel sine Spareskillinger; men iøvrigt træder ogsaa Kommunerne eller Arbeiderforeningerne hjælpende til ved at uddele Stipendier. Enkelte Rigmænd har ogsaa stillet Stipendier til Hovedkomitéens Disposition. Iøvrigt fortælles der rørende Træk om, hvilke Opofrelser den enkelte kan underkaste sig for denne Sags Skyld. Om en Arbeider fortælles der f. Eks., at han arbeidede om Natten for at faa Tid og Penge til at deltage i et Extension-Kursus. Alene gjennem Oxfords Hovedkomité har i Vinteren 1891—92 27 Tusinde 9 Hundrede Mennesker deltaget i Extension - Undervisningen; gjennem samtlige engelske Arnesteder 60 Tusinde i samme Vinter.

Resultaterne af Extension-Bevægelsen? Bevægelsen har vistnok sine Modstandere, idet der er dem, der mener, at en saadan Populariseren af Videnskaben f'or en større Mængde er eller maa blive overfladisk. Jeg tror dog, denne Frygt er utidig; tværtimod synes den mangesidige Methode at indeslutte en vis Garanti for Grundighed og virkelig Tilegnelse. Extension har vistnok sine gavnlige Virkninger paa de forskjellige Omraader. En Del af Folkeskolelærerne har saaledes i sin Bygd holdt Foredrag for den lavere Befolkning over, hvad de har lært ved Kurserne; betydeligere Resultater tør vel ligge i Form af de nye Impulser og forbedrede Methoder, som Lærerne har kunnet medbringe til Barneskolen; Arbeideren har modtaget høiere Interesser til sit daglige Stræv og kanske udbredt Sansen for Kundskab noget videre blandt sine Kammerater, endelig — og dette er vist ikke det mindste Resultat af Bevægelsen — er Extension af en indgribende social Betydning: det virker løftende paa de lavere Klas-19

ser at arbeide sammen med de høiere for ideelle Gjøre-maal; man føler sig som et Led i et stort Kultursamfund. Lad mig i Tilslutning hertil citere nogle Udtalelser angaaende Bevægelsen. Mr. Sadler udtalte sidste Sommer ved et Extension-Møde, der var bestemt til Samtale om Extensions Udbredelse blandt Arbeiderne: »Vi holder ikke vort System for at være en Panacé; vi tror ikke, det kan gjøre Religionen overflødig; men vi tænker, I kan danne i England en saadan Atmossfære -af lykkeligt Studium, af Dannelse og Glæde i det skjønne, at Mænd og Kvinder vil finde det lettere og mere interessant at være god, end man gjør nu for Tiden. Og fremfor alt: Vor Bevægelse skulde søge at arbeide paa Mænds og Kvinders Tilje ved fra deres tidligste Dage at vise dem noble Idealer og heroiske Eksempler.« I disse enkle Ord er tydelig udtalt den moralske Tendens i den hele Bevægelse. Af ikke liden Interesse forekommer mig derhos nogle Udtalelser fra Arbeiderne ved det nysnævnte Møde, Udtalelser, der viser, at man fra denne Side har fuldt Syn for Bevægelsens Betydning, specielt med Hensyn til at løfte Arbeiderne i social Henseende. Saaledes optraadte her den bekjendte Leder af Dokarbeiderne: Tom Mann; efter Mødet skulde han pr. Jærnbane reise afsted for at lede et Møde af Dokarbeidere. Hvis England skulde frelses, maatte det, mente han, ske gjennem Oplysning og Opdragelse og specielt ved, at de høiere Klasser saaledes gik ned og lærte de lavere at stræbe efter høiere Idealer. »Vi er«, sagde han, »begjærlige efter at leve vort Liv smukt; vi er begjærlige efter at gjøre det, som er forkjert i England, rigtigt eller yde vort Bidrag dertil, og vi tror ærlig, at den bedste Maade til at gjøre det er at sprede Kundskab af den fuldkomneste Art saavidt som muligt, idet vi holder os overbeviste om, at Kundskaben vil vise os Veien udaf vore

Vanskeligheder (Bifald)....... Denne Extension-

Bevægelse er en Opdragelses - Bevægelse, og det er gjennem Opdragelse, at Englands Vanskeligheder vil løses

(Bifald).... Uden Arbeide for Opdragelsen vil det være umuligt at løse Vanskelighederne, og hvad har vi saa at vente? Flere Striker, flere »Lock-outer«, mere af den Homestead-Eorretning, som vi nylig hørte om fra Pittsburg. Vi ønsker sikkerlig ikke dette. Paa Arbeidernes Side er jeg sikker paa, at vi ikke ønsker det (Bi-

fald), — ei heller paa Eders Side. Tilgiv min Formodning; men maaske Eders Side ogsaa er vor Side (Bifald). . . . . Jeg er her hare som en Trade-Unionist, som en, der er sammenknyttet med Arbeiderbevægelsen, som en, der iaften maa reise hjem igjen for at være Ordstyrer ved et eksekutivt Møde af de ringe Dokarbeidere. Disse stakkars Gutter er langt fra Himmelen; men de forsøger at komme længere bort fra Helvede ved at disciplinere sig selv og ved almindeligt Opdragelsesarbeide. I sin lille Direktion — svag som den kan være — holder de idetmindste 50 Møder aarlig i London, — hver Uge ét Møde, og Dokarbeiderne har ogsaa sine Afdelingsmøder, — og de sætter sig det som en Opgave, de alle arbeider paa, at deres Møder maa faa en opdragende Karakter. De er ikke altid heldige heri; men de gjør sit bedste, og jeg formoder, at selve Anstrængelsen har sin Betydning (Hør! Hør!), og at de under denne Anstrængelse finder det mere og mere muligt for dem at lægge sine bedste Egenskaber for Dagen. De vil opmuntres ved det Arbeide, som I nu gjør.«

En Bjergarbeider fra Bristol udtalte sig paa samme Møde saaledes: »Jeg føler, at vi har været for meget i Hænderne paa Partilærere. Kogle af os har maattet lære den Stump Videnskab, vi har, fra Theologen eller Presten (Latter). Vi har maattet lære vor Historie fra Socialisten, der ønskede at forelægge os bare den ene Fase af et stort Spørgsmaal, eller fra Politikeren, der brugte Historien for sine Øiemed. Hvad vi som Arbeidere behøver, er Lærere, der med Dygtighed bestiger Sandhedens berømmelige Taarn og svæver over de kjæm-pende Partiers Røg (Bifald), Lærere, der vil sige os hele Sandheden og intet uden Sandheden. Jeg tænker, at Universitetslæreren er den bedst skikkede til at give os uforfalsket Uddannelse, fri for Fordomme .... Jeg kom til Oxford (d. v. s. for at deltage i Extensions Sommerskole, hvorom nedenfor) uden at vente, at nogen vilde tage nogen Notits af mig, uagtet jeg ventede at opleve interessante Ting; men jeg finder, at jeg er kommen blandt Venner, og hvad Damerne angaar, saa er de virkelig skjønne (Megen Latter). Jeg taler som en gift Mand (Ny Latter). Jeg tænker, Forsamlinger af denne Art mere end noget andet tjener til at nedbryde de Skranker, der skiller Klasserne fra hinanden, og maa21

være en Velgjerning for Landet«. Der kan neppe være Tvivl om, at de sidste Udtalelser angaaende Extensions sociale Betydning er fuldt berettigede.

Extension-Bevægelsens Fremtid.

Hvad man fortiden nærmest har for Øie, er at give Bevægelsen fastere Former. For at gjøre Kurserne grundigere har man, som før nævnt, allerede begyndt at sammenbinde flere Kurser; man holder en speciel Sommerskole for Extension i flere Universitetsstæder. Man vil derhos gjerne faa en egen Extension-Bygning i Oxford; man stræber efter at give Forelæserne en fastere Stilling, og en vakker Dag tør man maaske faa se Centrerne dukke op som smaa populære Universiteter med en fast Lærerstok. Ja, Mr. Sadler sagde udtrykkelig paa det sidst nævnte Møde, at man arbeidede mod at faa oprettet et offentligt Bibliothek i enhver By og ved Bi-bliotheket at faa ansat Lærere til at holde Foredrag og Diskussioner i Tilknytning til Bøgerne. Noget saadant synes iværksat i Byen Heading, hvor et Extension College er kommet igang. Dernæst stræber man af al Magt efter at faa bragt Bevægelsen stedse videre, specielt efter at bringe den til stedse større Masser af Arbeiderne. Den sidste Opgave er kanske ikke den mindst vanskelige; thi de fleste Arbeidere har lidet baade af Penge og af Fritid, og de fleste mangler vel endnu Sansen for saa høitlig-gende Idealer (af 60 Tusinde Extentionister kun 10 Tusinde Arbejdere); i det sydlige England f. Eks. har Extension-Sagen endnu ikke vundet Tilslutning blandt Arbeiderne. Man bebøver altsaa Pengehjælp til fattige Arbeidercentrer og først og fremst Mænd til at vække Interessen. I den Anledning tænker man nu paa at udsende nogle Mænd til at drive Missionsvirksomhed for dette Oplysningsarbeide; disse Mænd, der skulde have enhver sin Forgjænger til at vække Opmærksomhed for den kommende Forelæser, skulde da reise om fra Sted til Sted for at afholde vækkende Foredrag; selvfølgelig skulde de være udstyrede med alle mulige Hjælpemidler: med Karter, Plancher, Camera-obseura-Billeder, med Apparater for naturvidenskabelige

Eksperimenter osv. »Hvis de f. Eks. skulde holde en Forelæsning over Historie, saa er der intet Maleri i vort Nationalgalleri eller vore22

Portrætgallerier — intet staaende i Forhold til den behandlede Gjenstand —, nden at Forelæseren skulde føre med sig et Fotografi deraf, saa godt fremstillet, som den moderne Kunst formaar, til Fremvisning ved den oxyhydro-gene Lanterne.« I England har man fuldt Øie for, at al Undervisning, hvis den skal bringe Nytte, maa være fuldt konkret, og at man derfor ikke kan undvære det bedste Undervisningsmateriel. — Man har ønsket en Ekstra - Sum af 3—4000 £, og i den Anledning har man udstedt et Opraab til Publikum. Mr. Hudson Shaw foreslog i det oftere nævnte Diskussionsmøde, at i værste Fald kunde Lærerne i nogle Aar leve paa Arbeidsmands Løn, hvorved den nødvendige Sum kunde indvindes; man kunde »sulte sine Forelæsere«. Hans Udtalelse er ved sin opofrende Energi og sin Blanding af Humor ind i Alvoret helt typisk for en Engelskmand og specielt for en Exten-sionist. »Der er«, sagde Mr, Shaw, »to Veie, som jeg finder brugbare. Nu, da Parliamentsvalgene er over, har man foreslaaet, at vi skulde reise en Sum af 3—4000 £, der skulde anvendes udtrykkelig til Fordel for Bevægelsens Udbredelse blandt Arbeiderklassen, til en Missions-eller Angrebsbevægelse, for at hjælpe de Lokalcentrer, der nu kjæmper med Pengevanskeligheder (Hør! Hør!). Denne Plan kan være tilraadelig eller ikke. Den anden Plan er, at I skulde sulte Eders Forelæsere (Latter). I har gjort en god Del for dem. I har ødelagt deres Liv i Hjemmet (Latter). I har gjort dem til Vandringsmænd paa Jordens Overflade (Latter). I har gjort dem bekjendt med flere fremmede Senge end nogen anden Klasse i Samfundet (Latter). I har pint deres Ben med Eheumatisme (Latter). I har ødelagt deres Fordøielse ved den daarlige The, som man faar paa Jernbanestationer. Hvorfor ikke sulte dem? (Lydelig Latter). Jeg taler alvorlig. Jeg tænker ikke, at en Udsultning i nogle faa Aar vilde gjøre os nogen Skade (Latter). Dersom vi tror paa denne Bevægelse, dersom vi virkelig føler, at vi paa en eller anden beskeden Maade er de arbeidende Klassers Medhjælpere, hvorfor skulde vi saa ikke være rede til at leve paa en Arbeidsmands Løn? Jeg vil sige, at der findes Mænd, som jeg tror vilde gjøre det, og, hvis Universiteterne og Collegerne siger: »Vi tror paa Eders Bevægelse; men vi vil ikke hjælpe Eder med Penge«, hvis Privatmænd heller ikke vil hjælpe — nu-23

vel! saa lad os, siger jeg, sulte vore Forelæsere« (Latter og Bifald).

En Bevægelse, dreven med en saadan Begeistring og Offervillighed, maa slaa igjennem.

Yi kan ikke her gaa nærmere ind paa det Spørgsmaal, hvad vi hjemme hos os kan lære af denne Bevægelse. Kopiere det engelske Arbeide bør vi overhovedet vogte os for; dertil er det altfor praktisk anlagt, d. v. s. afpasset efter de specielle engelske Forhold. Vi for vor Del har jo visse Sidestykker til Extension i Amts-skoler, Aftenskoler, Folkehøiskoler, Arbeiderakademier, Forelæsningskomitéer i Byerne. Dog tror jeg, at der kunde lægges mere organiserende Arbeide ind i flere af disse vore Institutioner, at der f. Eks. maatte kunne anlægges en eller flere høiere Amtsskoler, og at den populære Forelæsningsvirksomhed i Byerne kunde fortjene at organiseres; jeg tror ogsaa, det vilde være heldigt, om Elevernes Selvvirksomhed, deres egne Studier og skriftlige Øvelser med praktiske Eksperimenter kunde trænge mere igjennem over den hele Linje.

D. Det femte Sommermøde i Oxford.

I senere Aar har man begyndt at afholde Kurser paa 1 Maaned i Sommerferien — nærmest August Maaned — i Cambridge, Oxford og Edinburgh. Da jeg reist« ganske som Privatmand (uden offentligt Stipendium), havde jeg Anledning til at tage med, hvad jeg fandt af Interesse paa forskjellige Omraader, og, da jo den almindelige Universitetsvirksomhed var indstillet i Sommertiden — alene med Undtagelse af nogle afsluttende Forelæsninger og de offentlige Eksaminer — var jeg dobbelt glad ved at kunne deltage i »Det 5te Sommermøde af Universitets-Extension og andre Studenter i Oxford 29 Juli — 26 August« — alene med nogle Dages Afbrydelse, specielt foranlediget ved, at jeg havde meldt mig som Deltager i »Den internationale Kongres for eksperimentel Psychologi«, der holdtes i London de første Dage af August. Alt var en god Tid forud planlagt og organiseret; længe iforveien kunde man i »Oxford Extension Gazette«, der udkommer én Gang maanedlig, finde anbefalet de Bøger, der specielt holdtes for skikkede til Forstudier for de forskjellige Forelæsningsrækker. Flere 23

vel! saa lad os, siger jeg, sulte vore Forelæsere« (Latter og Bifald).

En Bevægelse, dreven med en saadan Begeistring og Offervillighed, maa slaa igjennem.

Yi kan ikke her gaa nærmere ind paa det Spørgsmaal, hvad vi hjemme hos os kan lære af denne Bevægelse. Kopiere det engelske Arbeide bør vi overhovedet vogte os for; dertil er det altfor praktisk anlagt, d. v. s. afpasset efter de specielle engelske Forhold. Vi for vor Del har jo visse Sidestykker til Extension i Amts-skoler, Aftenskoler, Folkehøiskoler, Arbeiderakademier, Forelæsningskomitéer i Byerne. Dog tror jeg, at der kunde lægges mere organiserende Arbeide ind i flere af disse vore Institutioner, at der f. Eks. maatte kunne anlægges en eller flere høiere Amtsskoler, og at den populære Forelæsningsvirksomhed i Byerne kunde fortjene at organiseres; jeg tror ogsaa, det vilde være heldigt, om Elevernes Selvvirksomhed, deres egne Studier og skriftlige Øvelser med praktiske Eksperimenter kunde trænge mere igjennem over den hele Linje.

D. Det femte Sommermøde i Oxford.

I senere Aar har man begyndt at afholde Kurser paa 1 Maaned i Sommerferien — nærmest August Maaned — i Cambridge, Oxford og Edinburgh. Da jeg reist« ganske som Privatmand (uden offentligt Stipendium), havde jeg Anledning til at tage med, hvad jeg fandt af Interesse paa forskjellige Omraader, og, da jo den almindelige Universitetsvirksomhed var indstillet i Sommertiden — alene med Undtagelse af nogle afsluttende Forelæsninger og de offentlige Eksaminer — var jeg dobbelt glad ved at kunne deltage i »Det 5te Sommermøde af Universitets-Extension og andre Studenter i Oxford 29 Juli — 26 August« — alene med nogle Dages Afbrydelse, specielt foranlediget ved, at jeg havde meldt mig som Deltager i »Den internationale Kongres for eksperimentel Psychologi«, der holdtes i London de første Dage af August. Alt var en god Tid forud planlagt og organiseret; længe iforveien kunde man i »Oxford Extension Gazette«, der udkommer én Gang maanedlig, finde anbefalet de Bøger, der specielt holdtes for skikkede til Forstudier for de forskjellige Forelæsningsrækker. Flere24

Maaneder forud udkom det fuldstændige Program med Timetabel for Skolen og Oplysning om alt muligt vedrørende Kurset, om Priser (bortset fra de Ekstra-Præmier, der betaltes for eksperimentelle og enkelte andre Kurser: for det bele Møde l1^ £ = ca. 28 Kr., for den ene Halvdel 1 £ = 18—19 Kr.), Bibliotheker, Gudstjenester, Postruter, Jernbaner, Sporvogne etc. lige til en Liste over de ledige Værelser, der i Kursets Tid vilde være at faa med Kosthold i Oxford, en Liste, der ledsagedes af et Kort over Byen. En Række forberedende Studiekurser, saakaldte »Home-Reading-Circles«, holdtes i Oxford under Ledelse af Lærere — vistnok en meget nyttig Ordning; de, der f. Eks. ønskede at høre litteraturhistoriske Forelæsninger over Shakespeare, kunde forberede sig dertil ved at læse en Del af Digterens Værker under Veiledning af en dygtig Lærer, Mødet var delt i 2 Dele, saaledes at man ikke var bunden til mere end den ene; under den anden Halvdel modtoges kun et begrænset Antal Studerende, og der lagdes i den mere Vægt paa Arbeidet i Klasser, paa Udarbeidelser og eksperimentelle Øvelser; ved et biologisk Kursus paa 16 Dage over »Protoplasm and Organism« blev der saaledes arbeidet 7 Timer daglig, hvoraf 3 Timer anvendtes til Arbeide i det fysiologiske Laboratorium. I den første og livligste Del af Kurset deltog ca. 1400 Mennesker, Damer (i godt Flertal) og Herrer, Lærerinder og Lærere, forskjellige andre Samfundsklasser samt en god Del Arbejdere, jeg tror især fra Manchester. Størstedelen var selvfølgelig fra det brittiske Rige; nogle var fra Østerrige, andre fra andre Lande i Europa; et Par Nordboer, hvoraf en norsk Dame; endel var komne fra Amerika, selv Australien var repræsenteret. Naar nu hertil lægges, at ogsaa Forelæserne var komne fra forskjellige Verdenshjørner — fra England, Skotland, Wales, Irland eller fra de forenede Stater —, vil man forstaa, at her maatte være en broget Blanding af de forskjelligste Dialekter, hvilket jo bidrog til at forhøie det Indtryk af Liv, som man overhovedet modtog, og specielt maatte være af Nytte og Interesse for os Udlændinger. Ogsaa for de engelske maatte det være af Betydning at mødes med saamange fjerntboende og vel tildels anderledes tænkende Mennesker. Der var i Programmet fastsat over 200 Forelæsninger, hvoraf i nogle Timer 3—4 parallele, og Forelæsernes Antal har25

jeg fundet at være 55 — et ganske betydeligt Tal af Extension-Lærere, hvortil altsaa maa lægges alle de, der virkede ved den praktiske Undervisning, Koncerter osv. F a-gene var de almindelige: 1) Aandsfag som Historie, Litteratur, populær Theologi, Nationaløkonomi, Pædagogik, lidt Filosofi; 2) Naturfag, ledsagede af eksperimentelle Kurser (Fysiologi, Hygiene, Kemi, Astronomi, Mekanik, Geologi og Botanik ledsaget af

Udflugter etc.); men især ofredes mange Forelæsninger, holdte af forskjellige Lærere, paa Renæssansen og Reformationen, Forelæsninger, der tillagdes en særegen Betydning, og som derfor strækker sig ud over 4 Somre og skal fortsættes ved Sommermøderne i 1894 og 95 (i 1893 er der nemlig ingen Sommerskole i Oxford, men vel i Cambridge og Edinburgh). Alene denne Sommer holdtes der 103 Forelæsninger over dette Thema af ikke mindre end 30 Lærere; en læste over Renæssansen i Frankrig, en over den engelske, en over den italienske osv., en behandlede Cervantes og Camoéns, en anden Rafael, en tredie Shakespeare og andre engelske Digtere i Elisabeths Tid (Shakespeare behandledes iøvrigt af flere), en Tudorernes Historie, en leverede 12 Forelæsninger med Læsning af Machiavellis »Fyrsten«, en Biografier af Pave Paul den 4de m. fl., en af Lord Bacon m. fl., en af Erasmus m. fl., en af Cromwell, Elisabeth og Maria Stuart; man søgte saaledes ved Samvirken af mange Kræfter og ud fra de forskjellige Sider at give en fyldig Forstaaelse af det behandlede Tidspunkt. Forelæsningerne holdtes baade Formiddag og Eftermiddag; Aftenstunden blev ofte anvendt til lettere Forelæsninger, jævnlig ledsagede af Camera-obscura-Billeder, som man i det hele taget meget brugte til Anskueliggjørelse af Foredraget; flere Gange anvendtes imidlertid Aftenen til Samtalemøder.

Man undlod at afslutte Kurserne med Eksamination, ligesom der heller ikke uddeltes Prisbelønninger. En Syllabus var at faa tilkjøbs ved Indgangsdøren til Auditoriet, og de fleste Forelæsere havde ladet Syllabusser trykke; Klasserne og de skriftlige Øvelser spillede især i anden Del en Rolle. Flere af Deltagerne havde et strængt Arbeide; især maatte dette være Tilfældet med dem, der arbeidede i Klasserne. En Dame, der specielt uddannede sig i Historie, fortalte mig, at hun arbeidede fra 6 Morgen til 12 Nat; men hun skrev rigtignok ogsaa Afhand-26

linger for 2 Klasser. De mangfoldige Forelæsninger var selvfølgelig af meget forskjellig Værdi; dog hørte jeg flere, der maa betegnes som særdeles vellykkede og interessante. Om nogen Gjennemgaaelse kan naturligvis her ikke blive Tale; jeg maa indskrænke mig til nogle faa Eksempler, som jeg tror, kan have Interesse. Meget vellykkede var f. Eks. Mr. Moultons 3 anskuelige Forelæsninger over den græske Komedie. For at anskueliggjøre de aristofaniske Korsange med deres Rhytmik deklamerede han dem halvt syngende. For at anskueliggjøre den komiske Stil foretog han Sammenligninger med Nutidens Komik., t. Eks. med den, der findes hos Punch; Hovedsagen blev saaledes den kulturhistoriske Opgave: gjennem Aristofanes at naa frem til Forstaaelsen af Grækerne og af Komedien som en Aandsmagt. Mr. Sidgwick havde kun 3 Timer til at give en Idé om den gamle græske Tragedie, men flk ved at tage Tingen paa den rette Maade gjort meget: Han valgte et Thema, der findes behandlet i efterladte Tragedier af de 3 betydeligste Tragikere, Themaet om Elektra og Orestes, der jo behandles af Aschylus i »Choéphoræ«, af Sofokles i »Elektra«, af Euripides i hans »Elektra«; idet Forelæseren fremstillede Indholdet af disse 3 Tragedier og sammenlignede disse med hinanden Punkt for Punkt, fik han med det samme Anledning til at opklare Eiendommeligheder^ ved de tre Hovedformer af Tragedien; Aschylus's Skrift leverede ham Typen for den religiøse Tragedie, Sofokles's repræsenterede for ham den idealistiske og Euripides's den realistiske Tragedie — en vigtig kulturhistorisk Be-lærelse i 3 Timer, et smukt Resultat af den konkrete, typiske Behandlingsmaade. Som Forberedelse havde flere før Mødet under en Lærer læst Aschylus's Stykker. (I Parenthes spørger jeg: Mon ikke Publikums Respekt for Klassikerne vilde øges ogsaa hos os, om vore Filologer gik mere ind i den kulturhistoriske Side af dem og fremlagde denne i Forelæsninger i Lighed med Mr. Sidgwicks?) Jeg mindes med Glæde de interessante, anskuelige Forelæsninger af Professor Gardner om den gamle græske Kunst, ledsagede af Fremvisning af Afstøbninger og Tegninger, Mr. Boas's om Shakespeare (og andre Digtere paa Elisabeths Tid), hvoraf jeg dog kun hørte nogle faa, den amerikanske Extension-Lærer Mr. Rolfes 6 solide Forelæsninger over »The Concord Authors«, hvis27

Syllabus ender med en Række Opgaver til Afhandlinger (bl. a. en gaaende ud paa en Behandling af den mellem Emerson og Carlyle førte Brevveksling); disse Afhandlinger anbefalede Forelæseren i den sidste Time sendte ham under hans Adresse i New York (fra Oxford!), hvorefter han snarest vilde sende Arbeidene tilbage forsynede med Bemærkninger. Jeg mindes de livlige, med Camera-obscura Billeder oplyste Aften-Forelæsninger af Mr. Hudson Shaw — en Mand, der ved Siden af Mr. Sadler skal have store Fortjenester af Ex-tension-Sagen —, Miss Theresa Melville Lee's ene Aftenforelæsning over Mr. Gordon, smuk og gribende baade i Indhold og

Form — og andre, som ei kan opregnes.

Men læg nu til de egentlige Undervisningskurser de mange andre Dannelses-Midler, der bødes under denne Sommerskole. Der var arrangeret specielle Koncerter for Mødets Deltagere; der afholdtes livlige Diskussionsmøder (f. Eks. om Socialismen, om Extension etc.); der gaves nogle »conversaziones« d. v. s. selskabelige Møder uden legemlig Beværtning (andet end hvad man selv vilde rekvirere i Restaurationen), men frembydende Kobberstik eller andet smukt i Mængde for Øinene og kanske derhos et eller andet lettere, underholdende Foredrag; man gjorde under kyndig Veiledning Besøg i de mange Colleges; man arrangerede, mest privat, Samlet-Udflugter paa Floden eller til Stratford on Avon (Shakespeares Fødested) ei. lign. Enkelte almennyttige Foreninger sørgede ogsaa for at tillyse Møder, hvori de fremlagde sit Program, saaledes »Den nationale Læseforening« og »Den kristelige sociale Forening«. Heller ikke de religiøse Behov glemtes: Der holdtes særegne Søndags-Gudstjenester forExtension-Studenterne; specielt maa jeg fremhæve en dyb Prædiken om den sande Erkjendelses Natur og moralske Betydning, holdt af Biskopen af Peterborough, den bekjendte Historiker Creighton. Eiheller kunde Engelskmændene glemme den kjære Sport ved en saadan Anledning; der spilledes daglig Cricket og Lawn-Tennis; Aviserne vidste at fortælle om et Parti Lawn-Tennis spillet mellem Oxfords Damer og en Del af de fremmede Damer, og jeg har hørt en Forelæser efter Foredraget bekjendtgjøre, at man søgte et Par Deltagere paa et Parti. Der var derhos Anledning til at være med paa forskjellige praktiske Extrakurser: i Svømning og Cyclesport, i forskjellig Slags Sløid, Fotogra-28

fering, Sang, »Type-Writing« og Hurtigskrift. Havde Skolen saaledes sin store Betydning for Eleverne i Retning af at vække deres Interesser, meddele dem positive Kundskaber og udvikle deres Samfundsaand, havde den kanske en ligesaa stor Betydning for de Ledende: De mange Exten-sion-Forelæsere og Ledere af Centrer fik her Anledning til at konferere med hinanden om Methode, Organisation og Resultater; de forskjellige Centrer havde til Mødet sendt Delegerede, der havde forbeholdne Pladser ved Forelæsningerne, og der var i Programmet fastsat særegne Møder til Samtale om Extensions Anliggender. Spørger man om det almindelige Indtryk af dette Sommermøde, kan man kun udbryde: Hvilken Opmærksomhed og hvilke Bifaldsraab under Forelæsningerne, hvilken Energi i Arbeidet, hvilken Interesse, Humor og Tolerance i Diskussionen, hvilken Kvikhed i Samtalerne og paa Udflugterne, — kort sagt: Hvilket Liv, hvilken Sundhed og Munterhed! Man kunde fristes til at sammenligne Mødet med en gammel græsk Fest, hvor Digtere og Gymnaster optræder i Fællesskab for et jublende Publikum — med den Forskjel, at i vor demokratiske Tid alle er i høiere Grad baade modtagende og ydende! — Ganske i denne store Sommerskoles Aand holdtes nys før dens Begyndelse »Den theologiske Sommerskole i Oxford« — en Slags Extension-Under-visning for Præster i 10—11 Dage. Der holdtes Forelæsninger over de sidste Fremskridt i Theologien, over »Den høiere Kriticisme«, man diskutterede m. m.; Deltagerne var ca. 350 Præster af alle mulige protestantiske Bekjendelser, Præster, der her i fuld Enighed dyrkede Videnskaben, jublede sit Bifald og sang sine Salmer. Om denne mærkelige Skole, som jeg var heldig nok til at blive Elev af, har jeg fortalt i »Luthersk Ugeskrift« for forr. Aar, Nr. 36—40, hvor jeg ogsaa har tilladt mig at foreslaa Tanken optagen hos os.

E. Sommerskolen i Edinburgh, 31te Juli—26de August 1893.

Isommer (1893) vil der ikke blive holdt nogen egentlig Sommerskole i Oxford, men vel i Cambridge og Edinburgh. Fra Cambridge har jeg ikke faaet nogen Prospectus, men vel fra Edinburgh. Da Planen for denne Skole yder 28

fering, Sang, »Type-Writing« og Hurtigskrift. Havde Skolen saaledes sin store Betydning for Eleverne i Retning af at vække deres Interesser, meddele dem positive Kundskaber og udvikle deres Samfundsaand, havde den kanske en ligesaa stor Betydning for de Ledende: De mange Exten-sion-Forelæsere og Ledere af Centrer fik her Anledning til at konferere med hinanden om Methode, Organisation og Resultater; de forskjellige Centrer havde til Mødet sendt Delegerede, der havde forbeholdne Pladser ved Forelæsningerne, og der var i Programmet fastsat særegne Møder til Samtale om Extensions Anliggender. Spørger man om det almindelige Indtryk af dette Sommermøde, kan man kun udbryde: Hvilken Opmærksomhed og hvilke Bifaldsraab under Forelæsningerne,

hvilken Energi i Arbeidet, hvilken Interesse, Humor og Tolerance i Diskussionen, hvilken Kvikhed i Samtalerne og paa Udflugterne, — kort sagt: Hvilket Liv, hvilken Sundhed og Munterhed! Man kunde fristes til at sammenligne Mødet med en gammel græsk Fest, hvor Digtere og Gymnaster optræder i Fællesskab for et jublende Publikum — med den Forskjel, at i vor demokratiske Tid alle er i høiere Grad baade modtagende og ydende! — Ganske i denne store Sommerskoles Aand holdtes nys før dens Begyndelse »Den theologiske Sommerskole i Oxford« — en Slags Extension-Under-visning for Præster i 10—11 Dage. Der holdtes Forelæsninger over de sidste Fremskridt i Theologien, over »Den høiere Kriticisme«, man diskutterede m. m.; Deltagerne var ca. 350 Præster af alle mulige protestantiske Bekjendelser, Præster, der her i fuld Enighed dyrkede Videnskaben, jublede sit Bifald og sang sine Salmer. Om denne mærkelige Skole, som jeg var heldig nok til at blive Elev af, har jeg fortalt i »Luthersk Ugeskrift« for forr. Aar, Nr. 36—40, hvor jeg ogsaa har tilladt mig at foreslaa Tanken optagen hos os.

E. Sommerskolen i Edinburgh, 31te Juli—26de August 1893.

Isommer (1893) vil der ikke blive holdt nogen egentlig Sommerskole i Oxford, men vel i Cambridge og Edinburgh. Fra Cambridge har jeg ikke faaet nogen Prospectus, men vel fra Edinburgh. Da Planen for denne Skole yder29

en interessant Udfyldning af Oxforder-Skolens Program, skal jeg her gjøre et Udtog af den — saa meget mere som jeg tænker mig, at kanske en eller anden Skandinav kunde have Lyst til at deltage i dette Kursus, der isommer holdes i det skjønne Edinburgh (hvis det ikke bliver for sent!).

Skolen bærer Titelen »Edinburgh Summer Meeting (Yacation Studies), a Summer School of Art and Science.« 7th Session.«

Prospectus, der bærer Mottoet »Vivendo discimus,« fremviser følgende almindelige Timetabel:

I. Almindelige Kurser.

Kl. 9—10. Samtidens sociale Udvikling. 20 Forelæsninger af Prof. Geddes. Kl. 10—11. Videnskabernes Historie og Principer. 20 Forelæsninger af forskjellige Lærere.

(Tegneskole og Sløid-Værksted aabne hele Dagen).

II. Sektion for Opdragelse, Socialvidenskab og Humaniora. III. Sektion for Naturvidenskab. Kl. 10—11. Komparativ Psycho-logi. 10 Forelæsninger af Prof. Lloyd Morgan (1ste Halvpart af Kurset). Hygiene. 10 Forelæsninger af Dr. Louis Irvine (2den Halvpart). Kl. 11—12. Moderne Historie. 20 Forelæsninger af Mr. Victor Branford. Biologi. 20 Forelæsninger. Mr. J. Arthur Thomson og Mr. Norman Wyld. Kl. 12—1. La science sociale. 10 Forelæsninger af M. Demolins (1ste Halvpart). La renaissance morale de la France au temps présent. 2 Fore-30

læsninger af M. Des-jardins (2den Halvpart).

Kl. 2—4. Seminarier for praktisk Økonomi (Prof. Geddes), for Historie (Mr. Branford), for Opdragelse (Miss New-comb), og 10 Forelæsninger over Foredrag (Veltalenhed, elocu-tion) af Miss Etka Glyn.

Praktisk Botanik (incl. Arbeide i Marken). 20 Møder. Mr. Robert Turnbull.

Geologi i Marken. 10 Ekskursioner. Mr. Wyld (Iste Halvdel).

Praktisk Zoologi. 20 Møder paa Granton Marine-Station. Mr. Thomson.

Kl. 8—9. Ugentlige musikalske Foredrag ved Mrs. Kennedy - Fraser og Mrs. Geddes.

Nogle literære Oplæsninger af Miss Etka Glyn.

Edinburgh og Nabolag. En Oversigt over Egnen. 12 Forelæsninger.

Kurset deles i 2 Halvdele: 1) 31te Juli—12te August, 2) 14de August—26de August, og der er Anledning til at deltage i bare en af disse Halvdele.

Programmet bringer nøiere Oplysninger angaaende de forskjellige Fag. Det viser sig deraf bl. a., at flere af de nævnte Kursusledere har Medhjælpere ved Seminarierne o. lign. Forelæsningerne 9—10 vil levere en passende Indledning til Dagens Arbeide, idet de vil levere en »Oversigt over det aktive Liv rundt omkring os« og »vænne den Studerende til at analysere disse Virksomheder, at betragte deres Historie og deres Tendenser, især i Forhold til Dagens praktiske Økonomi«. Forelæsningerne Kl. 10—11 vil omfatte: Astronomi, Mathematik og Fysik 5 Forelæsninger, Geologi 4, Biologi 5, Psychologi 3, Sociologi 1, Videnskabernes Klassifikation 2 Forelæsninger. Man vil her skitsere Videnskabernes Udvikling i Sammenhæng med den almindelige Historie, anskueliggjøre deres Methoder og Principer, og vænne den Studerende til at se Videnskaberne i Sammenhæng. Aftenforelæsningerne over Omegnen tilsigter at give et31

typisk Udtryk for den Methode, der ikke gaar ud paa at hobe Navn paa Navn, men paa at danne et intelligent Billede af Verden, grupperet omkring Mennesket; man vil gaa ud fra Hverdagslivet for derfra at kaste Lys over Fortiden; man vil søge at give Forstaaelse af Industrigrenene i Byen og paa Landet og derigjennem levere en videnskabelig Analyse af Industriens mange sociale, biologiske og fysiske Betingelser. I Forening med flere Kurser vil der foretages kortere og længere Udflugter til Omegnen dels i historisk-social, dels i artistisk Interesse; spee. hver Lørdag en længere Udflugt.

Programmet fremhæver den pædagogiske Side af disse Sommerkurser. Idet man vil gaa fra det abstrakte til det konkrete, fra Sanserne til Forstaaelsen, vil man ved ethvert Studie-Objekt først søge at oplive den studerendes Sjæl ved en Eigdom af Indtryk, dernæst at lede ham ind i den fremadskridende Litteratur angaaende Objektet og for det tredie at skaffe ham Midlerne til at ordne og gjennemstudere det Stof, han har tilegnet sig. Som en Følge heraf 1) vil man lægge Vægt paa Demonstrationer, Eksperimenter og Ekskursioner i Marken; 2) for at lede ind i Litteraturen og Brugen af den vil man anvende Seminarie-Institutionen, der spiller saa stor Bolle ved de tyske Universiteter, og endelig 3) vil man bruge grafiske Methoder i stor Udstrækning. — Man betragter ikke den Studerende som en »Beholder for Undervisning« (a receptacle for information), men som en, der muligvis kan præstere uafhængige Tanker. »Derfor forlader man her absolut Eksaminations-Methoden, der overalt er falden i saa stor og velfortjent Miskredit«, idet man »tror at have en skarpere Stimulus og et mere fuldgyldigt Bevis for Fremgang i, at man vænner den Studerende til at deltage i sin egen Opdragelse, først ved at han vender sin Opmærksomhed til Væksten og Systematiseringen af Stoffet, til de bedste Resultater, han selv naar ved de forskellige Lejligheder, til den fælles Samling af Notitser og Indholdsangivelser i Klasserne og endelig til det fuldere Samarbeide med Læreren«. Fordi Opdragelse ikke bare er en Tankesag, men endnu mere en Handlingens Sag, sætter man det ene Studiekursus ikke alene i Sammenhæng med de andre, men ogsaa med de tilsvarende »Livskunster« (arts of life). »Enhver Student maa saaledes sætte som det høieste ikke en blot32

og bar destruktiv Analyseren (destructive analysis), f. Eks. af en Blomst eller et Vers, men en konstruktiv Synthese; han maa stille sig en kunstnerisk Opgave«; derfor lægger man Vægt paa Kunstskolen: de, der studerer Naturvidenskaber, lærer sig at tegne Landskaber og Dyreliv; de, der dyrker Anthropologi og Historie, uddanner sig samtidig i at tegne Figurer. Medens man saaledes svækker den Spore, der ligger i Kappestrid, erstatter man denne overflødig ved den Spore, der ligger i Samarbeidet, og i at enhver især efter sine Interesser kan vælge sig det praktiske Arbeide blandt de mange forhaandenværende Opgaver.

Om end denne Sommerskole ikke vil blive saa bredt anlagt og ikke tælle saa mange Forelæsere som Oxforder-Skolen, synes dog Programmet at tyde paa, at man har nok at byde, og at man har særegent Syn for at gjøre Studierne frugtbringende for Livet og at anvende levende Methoder.

Da man med Rette finder, at ogsaa Elevernes Samvær er af stor Betydning for deres Udvikling, har man truffet Foranstaltning til, at de kan faa bo sammen i »University Hall«, Herrerne i en, Damerne i en anden af Bygningerne.

Jeg tilføier et Par praktiske Notitser for Læsere, der maaske vilde tænke paa at deltage i Skolen:

Pris pr. Uge for Ophold og Kost i University Hall 21—26 sh.

Billet til alle Kurser (incl. Sløidkurset) £3 — 3 — 0.

Billet for 14 Dage £ 2 — 0 — 0.

De, der vil deltage i Skolen, maa sende ind sine Navne »uden Ophold«, »saa vidt som muligt angivende de Studie-Rækker, de vil vælge« (Prospectus er trykt i Mars 1893). Indmeldelser til Kurset sendes til Sekretæren ved University Hall: Mr. Arthur Thomson, M. A. (Adr. University Hall, Edinburgh), fra hvem man ogsaa kan faa Prospectus saavelsom mere specielle Oplysninger. Til den samme henvender Herrer sig ogsaa med Hensyn til Ophold; Damer skriver derimod til Miss Crooke, 10 Cressington Park, Liverpool. 33

F. Den nationale Læseforening.

Jeg tror, Engelskmændene, ialfald de dannede blandt dem, læser meget. Det fremgaar ogsaa af hele Exten-sions Methode, at Forelæsningerne kun udgjør en Del af denne, og at de selvstændige Studier udgjør en ligesaa vigtig eller vigtigere Del deraf. Det synes, som om man mindes de kritiske Ord, som Mr. Ruskin engang gav tilbedste angaaende vor Tid: »Enhver ønsker at høre, ingen at læse, ingen at tænke; man ønsker at sættes i Bevægelse for en Time, om muligt: at mores, at faa ind i sig i en Time den Kundskab, som det har kostet en Mand hans halve Liv at samle, først forsødet, saa at den bliver smagelig, dernæst knadet op i de mindst mulige Piller, at sluge den homøopathisk og saa blive vis — dette er det lidenskabelige Ønske og Haab hos Massen nu for Tiden.« I Modsætning hertil anbefaler Mr. Ruskin en Forelæsning, der er en levende Kommentar over en Bog, der læses.

For at bringe Folk til at læse solide Ting med Udbytte har man i England stiftet en Forening, der har vidst at spænde sig ud over Landet: »Den nationale Læse-Forening« med Hovedkvarter: Surrey House, Victoria Embankment, London W. C. Institutionen bestaar uafhængig af de forskjellige Extension-Komitéer, om den end efter sit Øiemed er beslægtet med Extension-Bevæ-gelsen. Om den vil man finde interessante Oplysninger bl. a. i en liden Bog af Mr. Wright: »So many Booksl So little Time! What to do?c Birmingham 1892.

Foreningen hviler paa det nærliggende, praktiske Udgangspunkt, at det for de fleste Mennesker er forbundet med Overvindelse at læse andet end Morskab, og paa det ideelle Synspunkt, at høiere Studier dog bør drives. Man ræsonnerer saaledes: Vore 5 Millioner engelske Børn lærer i sine 7 Skoleaar Navnene paa Kundskabs-Værktøiet og Maaden, hvorpaa det skal bruges, d. v. s. de lærer at læse, skrive og regne. Saa forlader de i Alderen 13—14 Aar Skolen paa den Tid, da de mest behøver Spore og Veiledning for sin Læsning, og saa, naar de skal have Nytten af, at de har gjort en Begyndelse i Skolen — saa sættes de paa bar Bakke og overlades til sig selv. For at hjælpe disse unge Mennesker saavelsom andre, der behøver Hjælp med Hensyn til

334

Læsning, er den nationale Forening stiftet. De, der staar som Medlemmer i Foreningen, er inddelte i 3 Klasser: 1) Unge Mennesker, d. e. fra 12—18 Aar, 2) Arbeidere (Folk uden høiere Skoledannelse) af alle Aldere, 3) Yoksne med høiere Skoledannelse. For alle disse Klasser sørger Foreningen dels ved at give Raad med Hensyn til Bøger, dels ved at veilede til at forstaa dem; men Læsningen foretages af hver enkelt hjemme hos ham selv. Især Medlemmer af den 3die Klasse henvender sig oftere til Foreningens Styrelse — der nok har Mænd af de forskjellige Dannelsesfag inden sin Midte — med Spørgsmaal angaaende Litteratur i en eller anden speciel Retning. En saadan direkte Henvendelse kan vistnok ethvert Medlem foretage. Men Hovedveiledningen foregaar kanske gjennem det Tidsskrift, som Foreningen udgiver 1 Gang maanedlig. Her foreslaaes der paa Forhaand, hvad der skal læses for Vinteren. I Tidsskriftet, som Medlemmerne faar sig tilsendt, meddeles tillige Forklaring af de foreslaaede Bøger; der peges paa Hovedpunkter i dem. Oftere udsendes derhos Forelæsere til at hjælpe paa Forstaaelsen af et eller andet Skrift. For de unge Folks Klasse foreslaaes saadanne Bøger, der passer for ældre Søndagsskole-Elever og saadanne, som nys har forladt Skolen. For den 3die, de Viderekomnes, Klasse gives Veiledning til specielle Kurser i Engelsk Litteratur, Almindelig Litteratur, Englands Historie og Verdenshistorie, Organisk og Anorganisk Naturvidenskab og Filosofi m. m. Hvad den 2den Klasse, Arbeiderne, angaar, da forstaar man at regne med de virkelige, smaa Størrelser: Sæt, at Arbeideren kan ofre ikke 2 Timer, men 2 halve Aften-Timer pr. Uge til Læsning og det bare i 9 Maaneder af Aaret; regner man saa 10 Sider (selvfølgelig

Modersmaal) i den halve Time, fremkommer 20 Sider pr. Uge, 20 S. X 40 = 800 Sider pr. Aar — en ganske pen Sum, vunden gjennem 1 Time ugentlig (hvem skulde ikke med god Vilje kunne præstere den ene Time?). Tidsskriftet foreslaar nu for hvert Aar (9 Maaneder) til Arbeider-Læsning 6 Bøger eller flere, hvoraf 6 kan vælges; deres Indhold er meget forskjelligt: Statsvidenskab, Historie, Biografi, Naturvidenskab, Skjøn-litteratur (man maa vel for flere Fag gjøre en lavere Beregning end 20 Sider pr. Time). Om nogen vil læse mindre, staar det ham selvfølgelig frit for det. Ved Siden35

af de udvalgte Bøger nævnes supplerende, videregaaende Skrifter og overhovedet noget mere for dem, der kan og vil ofre mere Tid paa Læsning end den ene Time ugentlig. Paa ethvert Sted i det britiske Rige kan der dannes smaa Kredse, Kredse paa mindst 5 Mennesker, der staar i Forhold til Hovedkvarteret; de 5 (eller flere) kan vælge sig en Leder af sin egen Midte, eller, om de dertil har Anledning, en Lærer udenfor sin Midte; de bliver enige om at komme sammen med visse Mellemrum, t. Eks. hver anden Uge, og for hver Gang enes man om inden næste Mødetid at gjennemlæse i sit Hjem et bestemt Afsnit af et og samme Skrift, f. Eks. Shakespeares »Hamlet« (paa Listen i Tidsskriftet); til den bestemte Tid kommer man saa sammen for at samtale angaaende det læste. For at alle til samme Tid kan have sit Eksemplar af den samme Bog uden at tynges af stor Bog-Udgift, bliver Bøger sendte rundt mellem de forskjellige Kredse; en Kreds sender f. Eks. 20 Eksemplarer af »Hamlet«, hvilke den netop har benyttet, til en anden og faar fra denne 20 Eksemplarer af »English Social History« eller »The Autocrat of the Breakfast Table« eller »Lives of Nelson and Scott« eller Mills »On Liberty«. — Den, der har læst den bestemte Samling af Bøger i Løbet af et Aar, kan fra Hovedstyrelsen faa et Certifikat herfor — en udvortes Stadfæstelse, der vistnok kun kan have en subjektiv Interesse for Modtageren og for ingen anden, men som dog tør have netop sin psychologiske Betydning som en liden Spore for Arbeideren, der gjerne vil have noget paatageligt ogsaa inden det intellektuelle Omraade. Eksaminer holdes ikke. I det hele synes det at være det smukke ved hele denne Bevægelse, at Studierne her drives uden Levebrøds-Hensyn, udelukkende af ideelle Interesser. At der kan drives adskillig solid Læsning blandt engelske Arbeidere, fremgaar ogsaa af Geo. Humphrys Artikel »The Reading of the working Classes« i »The Ninetenth Century« for April 1893; H. kjender Bibliotheker paa 2—600 Bd., tilhørende enkelte Arbeidere, og han fortæller, at ved et Fabrik-Bibliothek, som han stod i Forhold til, udlaantes i 3 Maaneder 352 Bøger af »Fiction« og 160 af mere solid Indhold — et pent Resultat, naar man betænker, at de sidste havdes i længere Tid og studeredes.

Et Folks Dannelse kan vistnok væsentlig maales paa,

3*36

hvad og hvorledes der læses. Jeg tror — og er bleven bestyrket heri ved andres Iagttagelser —, at de dannede hos os gjennemsnitlig (med vægtige Afvigelser) læser forholdsvis lidet udenfor Avislitteraturen og hvad der kræves til Eksaminer og for direkte praktiske Øjemed (Haandbøger, som Lærere bruger til Forberedelse etc.). En »national Læseforening« vilde vel vanskelig gaa hos os — om ikke for andet, saa fordi man vel vanskelig som i England vilde kunne holde Politiken udenfor. At ordne sig privat i Læse-Cirkler maatte dog foreløbig lade sig gjøre.

G. Nogle andre Institutioner med intellektuelt eller socialt Øiemed.

Jeg forbigaar Engelskmændenes Kunst-Verden, uagtet denne vistnok staar ganske høit — hel modsat af, hvad mange tror hos os. Derimod et Par Ord om Institutioner, jeg endnu ei har nævnt. »Selskabet for psy-chiske Undersøgelser«, der har bestaaet siden 1882, har mange Medlemmer, ogsaa mange Damer. Det stiller sig til Opgave at foretage Undersøgelser angaaende lidet forstaaede Fænomener inden Sjælelivet: Tankelæsning, Hypuotisme, saakaldte Aandeaabenbarelser etc. Efter dets Initiativ holdtes i August forrige Aar i London den 2den internationale Kongres for eksperimental Psychologi, som jeg var saa heldig at kunne faa være med paa (som eneste Nordmand). I det hele taget synes psychologiske Studier at være adskillig udbredte i England. Hos os vil der selvfølgelig ikke kunne være Tale om noget saadant Selskab — af den gode Grund, at hos os Psychologi næsten ikke studeres1). Kun nogle faa Ord kan jeg ofre paa de interessante »University Settlements«, specielt »Toynbee Hall« og andre »Halls« i London. Hensigten med disse er især at bringe den nyere Videnskabs

Resultater ud blandt Folket (for saa vidt minder de om Extension), ikke mindst for Theologiens Vedkommende, idet man gaar ud fra, at Bibelen til Dags Datum er en lidet forstaaet Bog blandt det store Publikum og derfor ogsaa den Opbyggelse, man faar gjennem den,

*) Faget forlanges ikke engang ved theologisk, medicinsk og høiere Lærer-Eksamen; den lille Andeneksam ens-Indledning maa være rok. 36

hvad og hvorledes der læses. Jeg tror — og er bleven bestyrket heri ved andres Iagttagelser —, at de dannede hos os gjennemsnitlig (med vægtige Afvigelser) læser forholdsvis lidet udenfor Avislitteraturen og hvad der kræves til Eksaminer og for direkte praktiske Øjemed (Haandbøger, som Lærere bruger til Forberedelse etc.). En »national Læseforening« vilde vel vanskelig gaa hos os — om ikke for andet, saa fordi man vel vanskelig som i England vilde kunne holde Politiken udenfor. At ordne sig privat i Læse-Cirkler maatte dog foreløbig lade sig gjøre.

G. Nogle andre Institutioner med intellektuelt eller socialt Øiemed.

Jeg forbigaar Engelskmændenes Kunst-Verden, uagtet denne vistnok staar ganske høit — hel modsat af, hvad mange tror hos os. Derimod et Par Ord om Institutioner, jeg endnu ei har nævnt. »Selskabet for psy-chiske Undersøgelser«, der har bestaaet siden 1882, har mange Medlemmer, ogsaa mange Damer. Det stiller sig til Opgave at foretage Undersøgelser angaaende lidet forstaaede Fænomener inden Sjælelivet: Tankelæsning, Hypuotisme, saakaldte Aandeaabenbarelser etc. Efter dets Initiativ holdtes i August forrige Aar i London den 2den internationale Kongres for eksperimental Psychologi, som jeg var saa heldig at kunne faa være med paa (som eneste Nordmand). I det hele taget synes psychologiske Studier at være adskillig udbredte i England. Hos os vil der selvfølgelig ikke kunne være Tale om noget saadant Selskab — af den gode Grund, at hos os Psychologi næsten ikke studeres1). Kun nogle faa Ord kan jeg ofre paa de interessante »University Settlements«, specielt »Toynbee Hall« og andre »Halls« i London. Hensigten med disse er især at bringe den nyere Videnskabs Resultater ud blandt Folket (for saa vidt minder de om Extension), ikke mindst for Theologiens Vedkommende, idet man gaar ud fra, at Bibelen til Dags Datum er en lidet forstaaet Bog blandt det store Publikum og derfor ogsaa den Opbyggelse, man faar gjennem den,

*) Faget forlanges ikke engang ved theologisk, medicinsk og høiere Lærer-Eksamen; den lille Andeneksam ens-Indledning maa være rok.37

forholdsvis liden, Dog ogsaa de store Digtere som Dante o. m. m. arbeider Hallerne for at opklare. Midlet er: Forelæsninger holdt rundt omkring i London. Ogsaa de sociale Spørgsmaal tager de op, ikke alene ved Forelæsninger, men ogsaa ved filanthropisk Arbeide af forskjellig Art, udført af Medlemmerne. Pengene synes at være indkomne ved Gaver og Subskription. Medens Lederne er helt opofrede for Sagen og saaledes er lønnede, er Medlemmerne Forretningsfolk (Advokater, Sagførere etc.), der bor sammen i Hallen, betaler for sit Ophold, faar Veiledning i Hallen og saa anvender sine ledige Timer til Lærer-Arbeide ude i Byen eller til Besøg af Fattige og Syge eller lign. Jeg blev under Kongressen indkvarteret i »University Hall«, hvis Chef, den bekjendte Oversætter af Ibsen: The Bev. Mr. Wicksteed, jeg dog ikke traf, saasom han var paa Reise i Norge, Derimod traf jeg flere af Medlemmerne: livlige, driftige Folk med Interesser. En smuk, ideal, selvopofrende Gjerning!

Hvor meget gjøres der ikke i England for det sociale Spørgsmaal (der næsten ikke synes at eksistere hos os)! Lad mig ogsaa minde om »Den kristelige sociale Forening«, der paa kristent Grundlag med stor Iver arbeider i denne Retning. Er ikke Tiden snart kommen til at gjøre noget ogsaa hos os (eller skal alt overlades til Socialisterne)?

Ogsaa saadanne Institutioner som Ferny Bank, et Feriehjem for arbeidende Damer, især inden Forretningsverdenen, et Hjem til at lade dem hvile ud i en liden Sommerferie og stimulere deres aandelige Interesser — findes der i England. Sign. den interessante Afhandling i Nylænde (eiteret ved Begyndelsen af min Artikel).

Dermed faar jeg slutte. Vi ser, at Engelskmændene har udført et stort, energisk Arbeide inden det intellektuelle og beslægtede Omraader i senere Aar, — at vi selv i flere Henseender staar tilbage. Dette kan vi jo tildels

undskylde med, at vort Land er lidet og fattigt. Dog — saa smaa og saa fattige er vi dog ikke, at vi ikke lig Engelskmændene skulde kunne begeistres for de store Idealer og i Arbeidet for dem regne med de smaa Faktorer !